

ДИКТАНТ ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СЛУХАЧІВ ПІДГОТОВЧИХ КУРСІВ

О.В. Бондаренко, Ю.М. Рибалко

Коледж Національного фармацевтичного університету

Однією з умов забезпечення якісної професійної освіти студентів Коледжу Національного фармацевтичного університету є високий рівень їх підготовки до вступу до навчального закладу ще в статусі абітурієнтів. Допомогу випускникам шкіл в оволодінні знаннями й навичками, необхідними для участі у вступних випробуваннях з відповідних дисциплін, надають підготовчі курси, які працюють на базі закладу. Підготовка допомагає старшокласникам заповнити прогалини в знаннях зі шкільного курсу та досягти необхідного рівня підготовки для успішного складання іспитів, зокрема диктанту з української мови. Для забезпечення ефективної підготовки майбутніх абітурієнтів з даної дисципліни необхідно вирішити проблему оволодіння ними максимумом знань і умінь за короткий термін навчання. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є підбір таких форм та методів, які були б ефективними при підготовці слухачів, сприяли б покращенню якості знань і тим самим забезпечили їм успішне складання вступного іспиту, що проходить у формі диктанту.

Диктант - це такий вид організації навчальної діяльності на занятті, у процесі якого слухачі відтворюють письмово сприйнятий ними на слух (продиктований частинами) текст.

Ознаками (основами) для поділу загальної категорії диктантів на типи можуть бути: 1) мета виконуваної роботи; 2) особливості тексту, який диктуємо; 3) характер відтворення слухачами продиктованого тексту - без змін чи із заданими змінами і якими саме; 4) спосіб (методика) проведення диктанту [4, с. 5]. Різностильові тексти диктантів сприяють реалізації основних завдань вивчення української мови – закріпленню навичок грамотного письма, виробленню високої мовної культури, формуванню вмій вільного володіння рідною мовою. Підбір текстів зорієнтований на збагачення словникового запасу, використання фразеологізмів, дотримання соціокультурної змістової

лінії чинної робочої навчальної програми з української мови, яка передбачає вивчення двох розділів мовознавства, що є важливими для слухачів у підготовці до написання диктанту, - це орфографія та пунктуація.

Під час вивчення тем «Правопис ненаголошених голосних», «Вживання апострофа та м'якого знака», «Правопису слів іншомовного походження» доречно використати такий вид диктантів, як **диктант для самоперевірки**. Особливість цього виду диктанту в тому, що після запису тексту слухачі самі перевіряють написане, а якщо потрібно, запитують викладача про правопис окремих слів. Методика проведення цього диктанту така: викладач диктує текст чи словосполучення, слухачі записують і підкреслюють сумнівні місця. Після написання самостійно перевіряють його, запитуючи, за потребою, у викладача. Працюючи над текстом, вони можуть користуватися словниками, довідниками, підручниками. Цей вид диктанту привчає уважно ставитися до написання кожного слова, точно формулювати своє запитання, якщо виникає сумнів щодо написання слова [7, с.21].

Розглядаючи таку тему, як «Правопис префіксів та суфіксів», можна використати **диктант для взаємоперевірки**, що сприяє активізації пошукової роботи, привчає до самостійного аналізу помилок.

Після запису тексту або словосполучень слухачі обмінюються зошитами, перевіряють роботи один в одного. Цей вид роботи побудований на спілкуванні слухача з викладачем: під час перевірки робіт майбутній абітурієнт може звернутися із запитанням до викладача щодо правильності написання слова, може користуватися словниками, довідниками, підручниками. Слова з орфограмами подаються в словосполученнях, що сприяє кращому запам'ятовуванню правопису цих слів [7, ст. 25] (наприклад: *ввижалося марево, найдотепніший учень, найрідніша вуличка, пригорнути до грудей, зціпити зуби, розбити глека* і т. ін.).

Також при вивченні вищезгаданих тем навчальної програми можна використати **буквений диктант**, методика проведення якого така: навпроти цифр, розташованих по вертикалі (чи горизонталі) зошита, записуються букви

на відповідне правило [7, с. 30]. Наприклад, одна або дві букви при подвоєнні; букви *з, с* у префіксах *роз -*, *без -*; букви *е* або *и* у префіксах *пре -*, *при -*. Цей вид диктанту дає змогу слухачеві виявити результати своїх знань з орфографії і повторити відповідні правила (наприклад: **навпроти 15-ти цифр, розташованих по горизонталі, вставте і запишіть букву е або и в словах. Пр...їхати, пр....хороший, пр....зирство, пр...сісти, пр....бережний, пр...амбула і так далі**).

Під час вивчення теми «Правопис складних слів» доречно використати **вибірковий диктант**. Перед проведенням диктанту повторюють відповідні правила, а потім викладач повільно диктує речення і повторює його 2-3 рази, щоб слухачі встигли вибрати й записати потрібні слова, словосполучення. Вибірковий диктант можна використовувати для закріплення вивченого матеріалу. Він виховує увагу слухачів, привчає їх до швидкої орієнтації і реакції на почутий текст [7, с. 36] (наприклад: **запишіть слова, які пишуться через дефіс. Діти/настухи, жовто/гарячий, з/під, суспільно/корисний, важко/хворий, тихо/тихо, куль/баба, хліб/сіль, по/перше і так далі**).

З-посеред різних видів диктантів існують ще й **пояснювальні та коментовані диктанти**. Такі диктанти розвивають у слухачів почуття орієнтації в тексті й уміння коротко пояснювати правила. Вони дають змогу без додаткової затрати часу повторити вивчені раніше правила з орфографії. Ці види диктантів використовуються під час закріплення граматичного матеріалу (наприклад, тема «Особливості відмінкових закінчень самостійних частин мови»), повторення, під час підготовки слухачів до контрольного диктанту. Під час виконання цих видів дошка не використовується, а слухачі пишуть під диктовку викладача [7, с.40] (Наприклад: *Гнат Хоткевич – культурний діяч, який поклав своє життя за національну ідею: для України працював, через свою синівську любов до неї і загинув. Його боління долею поневоленого українського народу зродилося з могутньої кобзарської пісні, що з ранньої юності увійшла в душу майбутнього письменника як найвища правда життя, як голос совісті і справедливості* [5, с.22]).

На підсумковому занятті щодо закріплення вивченого матеріалу за розділом «Орфографія» доречно використати **диктант-переклад**, який дає змогу навчитися зіставляти правопис українських слів з правописом відповідних російських слів, виявити подібність і відмінність у їх написанні. Викладач читає повільно текст російською мовою, слухачі слухають, роблять усний переклад, зіставляють, аналізують написання слів в обох мовах, а потім записують текст українською мовою. Після запису всього диктанту викладач читає текст російською мовою, а слухачі самостійно перевіряють. Під час перевірки цього диктанту викладач особливу увагу звертає на правильність і точність перекладу [7, с.44].

У підготовці до написання вступного диктанту важливим є також такий розділ мовознавства, як «Синтаксис та пунктуація». Крім того, що слухачі повинні навчитися грамотно писати слова, уміти правильно розставляти в реченні розділові знаки. Тому для закріплення такого матеріалу доречно використати такі види диктантів: **розподільний диктант**, який вимагає від дітей розподілення слів чи словосполучень, речень на певні правила. Він дає змогу за короткий час записати велику кількість матеріалу на відповідні правила. Розподільний диктант сприяє свідомому написанню засвоєних орфограм, економить час [7, с.48] (Наприклад: **Випишіть спочатку речення з уточнюючими членами речення, а потім з відокремленими членами речення, вираженими зворотами. Нам, молодим, завжди хочеться знати, у чому сенс життя, чи правильною дорогою ми йдемо, і що потрібно для того, щоб не збитися з неї. Вони, прикріпившись чіпкими своїми вусиками, просочуються, пробиваються скрізь, де тільки можуть знайти краплину сонця** [5, с. 46]; **кодовий диктант (програмовий)**, який передбачає таке методичне проведення: по вертикалі зошита проставляються цифри відповідно до кількості речень у диктанті. Визначається код речень. Наприклад, ускладнені прості речення - кодом 1, неускладнені – кодом 2. Викладач диктує речення, слухачі ж записують лише їх код, що оптимізує процес перевірки. Краще давати такий вид диктанту під час закріплення матеріалу або теми, перед

написанням контрольної роботи, бо мета його – виявлення рівня сформованості навчальних досягнень майбутніх абітурієнтів (наприклад: **Код 1- ускладнені прості речення, код 2- неускладнені.** *Мово рідна! Ти ж - як море – безконечно, могутня, глибока. Котиш і котиш хвилі своїх лексиконів, а їм немає кінця – краю. Мільйонноголосо бриниш говірками, а вони шумлять, і дзвенять, і б`ють у наші груди, мов хвилі морські – в берег [5, с.67].*

При вивченні теми «Розділові знаки в простому та складному реченнях» доречно використовувати **творчі диктанти**, які проводяться як з метою удосконалення навичок правопису та вживання розділових знаків, так із метою розвитку усного й писемного мовлення слухачів. Види його можуть бути різні: 1. Складання тексту за опорними словами; 2. Поширення тексту другорядними членами речення; 3. Введення в текст елементів опису; 4. Складання речень із фразеологізмами [7, с.53] (наприклад: **Утворіть з поданих простих речень складносурядні, використовуючи відповідні сполучники сурядності. Розставте розділові знаки.** *1. Частину Довбуш бідним людям пороздає. Решта най на весь гурт, на все товариство буде. 2. За звичкою вона засунула руку під подушку. Там нічого не було. 3. А ниви пахли хлібами, динями, кавунами. [5, с.89].*

На підсумковому занятті з розділу «Пунктуація» доречно використати **вільні диктанти (як різновид творчого диктанту)**. Особливість цього виду диктанту полягає в тому, що слухачі записують текст не дослівно, а близько до тексту. Його корисно проводити з метою перевірки набутих знань. Для вільного диктанту подається зв`язний текст, цікавий за змістом та доступний. Спочатку викладач читає весь текст, пояснюючи складні слова для написання, а потім – окремими абзацами. Слухачі відтворюють текст близько за змістом, при цьому використовуючи свої знання як з орфографії, так і з пунктуації (наприклад: *Синові ніколи не можна цуратися своїх батьків, адже він є продовжувачем роду. Дочку завжди видавали заміж з дому, а синів залишали у рідній хаті. На них батьки поклали всі свої надії і сповідання [5, с.120].*

І, звичайно, як форма перевірки знань проводиться **контрольний диктант**, який слухачі пишуть самостійно. Його проводять наприкінці вивчення теми. Мета контрольного диктанту – з'ясувати рівень орфографічної і пунктуаційної грамотності майбутніх абітурієнтів (Наприклад: *Дніпро – одна з найбільших річок у Європі. Дніпро це не просто ріка, що несе свої води територією України, це символ славної історії, що матеріально поєднує різні епохи, починаючи з найдавніших часів. Ще з давнини він був важливим торговельним шляхом, який пов'язував області Прибалтики з Причорномор'ям та античними колоніями, тобто був головною водотранспортною магістраллю....* [5, с.136].

Оскільки курс української мови для підготовчих курсів має на меті допомогти майбутнім абітурієнтам у підготовці до вступного іспиту з державної мови, що проходить у формі диктанту, то ця форма контролю знань та вмінь є одним із важливих аспектів, що виконує організуючу й виховну роль, допомагає сформувати навички регламентованої роботи, сприяти підвищенню рівня якості знань, набутих під час навчання в школі. У той же час сама відтворюваність інформації на письмі вимагає напруження і зосередження уваги. Написання диктантів на заняттях підготовчих курсів Коледжу Національного фармацевтичного університету навчає слухачів свідомо, вдумливо користуватися теоретичними відомостями на практиці, а також розвиває зорову та слухову пам'ять, що і є однією з форм ефективної підготовки до вступного іспиту з української мови.

Література

1. Біляєв О.М. Методика викладання української мови / О. М. Біляєва // Українська мова: енциклопедія. — Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2000. – 350с.
2. Дорошенко С. І. Методика викладання української мови. Навчальний посібник / Дорошенко І.С. – К.:Вища шк.,1992. –409с.

3. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Караман С.О. – К.: Ленвіт, 2000. – 272с.
4. Методичні вказівки до написання диктантів з дисципліни. Українська мова / Міністерство освіти і науки України. Національний університет водного господарства та природокористування. Кафедра українознавства. – Рівне – 2008.
5. Сірокорська З.С. Збірник диктантів з української мови / З.С.Сірокорська. – К.:Радянська школа, 1990. –394с.
6. Сірокорська З.С. Українська мова. Структурований практикум з орфографії / З.С. Сікорська, І. В. Магрицька, А. О. Панченков.— К.: А.С.К., 2007. — 240с.
7. Усі види диктантів / автори-укладачі Л.Б. Чаговець, Н.Д. Павлова. – Х.: Торсінг плюс, 2007. – 448 с.
8. Шкуратяна Н. Г. Методика вивчення орфографії / Н. Г. Шкуратяна. — К., 1985. – 124с.